

სადაზღვევო ხელშეკრულების პრინციპები და მისი სახეები

შესავალი. დაზღვევა, როგორც ეკონომიკური და ფინანსური ინსტიტუტი, რთული სისტემაა. სადაზღვევო საქმიანობის განხორციელებისას მნიშვნელოვანია სადაზღვევო ხელშეკრულება, რომელიც გულისხმობს ეკონომისტების, იურისტებისა და სადაზღვევო ხელშეკრულებით განსაზღვრული სფეროს სხვა ექსპერტების მჭიდრო თანამშრომლობას.

სადაზღვევო კომპანიაში რეალურად დამზღვევის მიერ გადახდილი სადაზღვევო პრემიის დაგროვების შედეგად ხდება რისკ-შემთხვევის დადგომით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურება. სადაზღვევო ურთიერთობათა ცენტრალურ ცნებას წარმოადგენს რისკის დადგომის ალბათობა. რეალურად, მთელი სადაზღვევო სისტემა, მისი ფუნქციონირება, წარმატება და წარუმატებლობა დამოკიდებულია თუ რამდენად სწორად იქნება დათვლილი რისკის დადგომის ალბათობა და შესაბამისად სწორად იქნება დადგენილი სადაზღვევო პრემია.

პრაქტიკულად შეუძლებელია, კონკრეტული ინდივიდისთვის ან ობიექტისთვის ცალკე დადგინდეს ამა თუ იმ მოვლენის დადგომის ზუსტი ალბათობა. ალბათობის დასადგენად საჭიროა ერთნაირი ან მსგავსი რისკების მქონე, ანუ მსგავს სოციალურ, ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ ან სხვა მახასიათებლით მსგავს გარემოში მცხოვრები ან არსებული სუბიექტებისა თუ ობიექტების განხილვა. სწორედ აქ იჩენს თავს სადაზღვევო ურთიერთობათა სტატისტიკური ბუნება. ეკონომიკურ სტატისტიკას ძალზე მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სადაზღვევო სექტორის სრულფასოვანი ფუნქციონირებაში. სადაზღვევო ურთიერთობათა სტატისტიკის ელემენტებზე დამოკიდებულების ნათელი ასახვა აქტუარული გამოთვლების წარმოება სადაზღვევო საქმიანობისას. ამ სახის გამოთვლებს პრაქტიკულად ყველა მზღვეველი იყენებს და იგი გულისხმობს სადაზღვევო შენატანისა და სადაზღვევო გადახდის გამოანგარიშების სპეციალურ მათემატიკურ მოდელებს, რომლებიც დამოკიდებულია დროისა და სივრცის მიხედვით არსებულ განსხვავებულ პირობებსა და სარისკო სიტუაციებზე.¹ რისკის აღწერის არასრულყოფილებამ შეიძლება მნიშვნელოვანი გავლენა იქონიოს სადაზღვევო ბაზარზე.²

თეორიული ნაწილი. სადაზღვევო ურთიერთობაში მოქმედი ერთ-ერთი უმთავრესი პრინციპი სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის დროის შესახებ ზუსტი ინფორმაციის უქონლობა წარმოადგენს, რაც განპირობებულია მეორე მნიშვნელოვანი პრინციპით, რომლის თანახმადაც არ შეიძლება იმ რისკების დაზღვევა, რომლებზე ზემოქმედებასაც დამზღვევეი ახდენს. დაზღვევა თავისი არსით წარმოადგენს უარყოფითი-

შედეგების განეიტრალების მცდელობას, შესაბამისად სადაზღვევო შემთხვევა ძირითადად, წარმოადგენს ისეთ მოვლენას, რომლის დადგომა სასურველი არაა და დამზღვევეი ცდილობს თავიდან აიცილოს იგი, მიუხედავად იმისა, არის იგი დაზღვეული თუ არა.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ჩამოვყავალიბოთ ძირითადი ეკონომიკური პრინციპები, რომლებიც საფუძვლად უდევს სადაზღვევო ურთიერთობას და შესაბამისად, სადაზღვევო ხელშეკრულებას:

• სადაზღვევო ხელშეკრულებას ახასიათებს ნაცვალგებისა და ანაზღაურების პრინციპი³. ნაცვალგების ქვეშ სავარაუდოდ უნდა ვიგულისხმოთ სოლიდარობის პრინციპი, სიკეთეთა გადანაწილება „კარგი“ რისკების მქონე დამზღვევეთაგან „ცუდი“ რისკების მქონე დამზღვევეებზე. აღნიშნული პრინციპის (ნაცვალგების, იგივე სოლიდარობის) მოქმედება განაპირობებს მასთან დაკავშირებული მეორე პრინციპის, ანუ ანაზღაურების ეფექტურად და დარკოლებების გარეშე განხორციელებას;

• მეორე მნიშვნელოვანი პრინციპი, რაც სადაზღვევო ხელშეკრულებას საფუძვლად უდევს, არის „ნულოვანი ჯამის პრინციპი“. ნულოვანი ჯამის პრინციპი, რა თქმა უნდა, არ უნდა იქნას გაგებული იმგვარად, თითქოს სადაზღვევო ხელშეკრულება მზღვეველის მხრიდან მოგების მიღებას გამორიცხავდეს.⁴ აქ საუბარია მხოლოდ და მხოლოდ ეკონომიკურად სამართლიანი პრემიის დანესებაზე, რომელიც ზუსტად რისკის პროპორციულია;

3 კ. გ. ვოზლი, ეკონომიკური დაზღვევის საფუძვლები (რუს.), მოსკ., 1993, გვ.12, ციტირებულია: კაკაშვილი, ნატო/ შათირიშვილი, ჯამლეთ, სადაზღვევო საქმე, სახელმძღვანელო, თბ, 2012, გვ. 23

4 Übelmesser, Silke, Finanzwissenschaft, Vorlesungskurs an der Friedrich Schiller Universität Jena, 2013,

• **სადაზღვევო ხელშეკრულების სასყიდლიანობის პრინციპი ძირითადად გვხვდება პრაქტიკაში. სტაბილურობა და დროში განგრძობადობა კიდევ ერთი პრინციპია, რომელსაც სადაზღვევო ხელშეკრულებები ემყარება.**

სადაზღვევო ხელშეკრულების პრინციპების განხორციელება განაპირობებს მის ფუნქციას ეფექტიან შესრულებას, რომლებსაც ძალზე მნიშვნელოვანი მიკრო და მაკროეკონომიკური როლი აკისრიათ საზოგადოებაში.

უპირველესი ფუნქცია, რასაც სადაზღვევო სისტემა უნდა გასცეს პასუხი, არის მისი **პრევენციული ფუნქცია**.¹ დაზღვევა წინ უსწრებს რისკ-შემთხვევის დადგომას და მით მომზადებული ხდება მოვლენათა არასასურველ განვითარებას. ამავდროულად საგულისხმოა ის ღონისძიებები, რომლის გატარების ვალდებულებასაც მხარეები ხელშეკრულებით იღებენ რისკების მინიმიზაციისათვის.

დამცავი, ანუ შენარჩუნების ფუნქციით სადაზღვევო ურთიერთობა დაზღვევის ხელთ არსებული სიკეთის შენარჩუნების გარანტია. რა თქმა უნდა, დაზღვევას დამზღვევისთვის არ გააჩნია მოგების ფუნქცია. მიზანი ხელშეკრულებისა არის მხოლოდ ზიანის ანაზღაურება და არა რაიმე დამატებითი ფინანსური თუ სხვა მატერიალური სარგებლის მიღება.²

დაზღვევის ერთ-ერთ მნიშვნელოვანი ფუნქციაა **ეკონომიკური და სოციალური სტაბილურობის შექმნა მაკროეკონომიკურ დონეზე**. ამკარაა, რომ მომხმარებლის დონეზე შექმნილი სტაბილურობა, რომელიც პრინციპიალურ და ფუნქციურ დონეზე იდგამს ფესვებს სადაზღვევო ურთიერთობაში, ავტომატურად ქმნის მასობრივ სტაბილურობას, რაც აისახება კიდევ მაკროეკონომიკურ მასშტაბებზე. ამას ხელს უწყობს ასევე ბიზნესებზე, რაც შეეხება სადაზღვევო ხელშეკრულების ბუნებასა და შინაარსს, იგი მარტივად გამოიხატება ორი ხელშემკვრელი მხარის ორი ვალდებულების ფორმულით - მზღვეველს აკისრია რისკის ტარების ვალდებულება, ხოლო დამზღვევს სადაზღვევო პრემიის გადახდისა.³

თუმცა, დაზღვეული ყოველთვის არ დებს ხელშეკრულებას მზღვეველთან. მისი ინტერესებისთვის შესაძლოა, **დამზღვევმა** დადოს ხელშეკრულება. ასეთ შემთხვევაში სადაზღვევო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული უფლებები და მოვალეობები წარმოემართება დაზღვეულ პირს, ზარალის ანაზღაურება მოხდება მის სასარგებლოდ, თუმცა პრემიის გადახდის ვალდებულება ეკისრება დამზღვევს. რეალურად, ასეთი სამკუთხედის არსებობის შემთხვევაში დაზღვეული იღებს მხოლოდ სამართალურთიერთობის ნაყოფს, რომელიც, ერთი მხრივ, გამოიხატება ზარალის ანაზღაურების მოთხოვნაში, მეორე მხრივ კი იმ გარკვეულ ვალდებულებებში, რომელიც მას,

როგორც დაზღვეულს წარმოემართება (სიფრთხილე, ზარალის დადგომისთვის ხელის არშეწყობა და ა.შ.).⁴

სადაზღვევო ხელშეკრულებები შეიძლება დაიყოს **ზიანისა და დაგროვებითი** დაზღვევის ხელშეკრულებებად.

ზიანის დაზღვევის შემთხვევაში ანაზღაურება ხდება სწორედ დამდგარი საჭიროების, დამდგარი ზიანის შესაბამისად. სადაზღვევო ხელშეკრულებათა მეორე დიდ ჯგუფს განეკუთვნება **დაგროვებითი დაზღვევის ხელშეკრულება**. ამ შემთხვევაში გადამწყვეტია არა დამდგარი ზიანის ოდენობა, არამედ მხარეთა შორის შეთანხმებული თანხა. ასეთ ხელშეკრულებებში მზღვეველი სადაზღვევო შემთხვევის დადგომის შემდგომ გასცემს მხარეთა შორის წინასწარ შეთანხმებულ თანხას, როგორც ერთჯერად კომპენსაციას. ასეთი ტიპის ხელშეკრულებაა, მაგალითად, სიცოცხლის დაზღვევა, ან შრომისუუნარობისგან დაზღვევა.

სადაზღვევო ურთიერთობათა არსებობის ვადა ხშირად არ ემთხვევა სადაზღვევო ხელშეკრულების უშუალო მოქმედების ვადას. ამას განაპირობებს ის ფაქტი, რომ ერთი მხრივ მთელი რიგი სადაზღვევო ხელშეკრულების შემუშავებისა და დადებისთვის საჭიროა გარკვეული დრო, რისკის დაზღვევა კი მყისიერადაა საჭირო, მეორე მხრივ კი წლების განმავლობაში მოქმედი სადაზღვევო ხელშეკრულებით დაცულმა რისკებმა შესაძლოა ამ ხელშეკრულების მოქმედების ვადის გასვლის შემდგომ იჩინოს თავი. მთელ რიგ შემთხვევებში ხელშეკრულების მოქმედების ფორმალური ვადა სულაც არ ემთხვევა სადაზღვევო დაცვის მოქმედების ვადებს.⁵ ანუ, შესაძლებელია, რომ ხელშეკრულება იყოს შეწყვეტილი, მაგრამ მხარეებს შორის სადაზღვევო ურთიერთობიდან გამომდინარე, ვალდებულებები მაინც წარმოიშვას.

ეს ვალდებულებები ძირითადად მიემართება მზღვეველს, რადგან მას აკისრია ანაზღაურების ვალდებულება, ხოლო დამზღვევის ერთადერთი ვალდებულება, ანუ პრემიის გადახდის ვალდებულება ხელშეკრულების შეწყვეტისთანავე წყდება.

სადაზღვევო ხელშეკრულების დადებისას მხარეებმა შესაძლოა თავად განსაზღვრონ ხელშეკრულების მოქმედების ვადა, ან დადონ იგი უვადოდ. სადაზღვევო ხელშეკრულება თავისი ბუნებით მიმართულია მომავალი დროისკენ, რაც იმას ნიშნავს, რომ მზღვეველი აზღვევს იმ რისკებს, რომლებიც ჯერ არ დამდგარა - შეიძლება მოსალოდნელია, მაგრამ მთავარია რომ იგი არ დამდგარა. სხვა შემთხვევაში გამორიცხული იქნებოდა მსგავსი შეთანხმება მხარეებს შორის, ვინაიდან მზღვეველი უკვე დამდგარი ზიანის ანაზღაურების ვალდებულებას არ აიღებს, წმინდა ფინანსური კუთხიდან გამომდინარე - მისი საქმიანობა სასყიდლიანი, იგი მოგებისკენაა მიმართული.

სადაზღვევო ურთიერთობათა საჭიროებამ პრაქტიკულად ყველა სფეროში განაპირობა სადაზღვევო ხელშეკრულებათა სახეების მრავალფერო-

1 კაკაშვილი, ნატო/ შათირიშვილი, ჯამლეთ, სადაზღვევო საქმე, სახელმძღვანელო, თბ, 2012, გვ. 28

2 კაკაშვილი, ნატო/ შათირიშვილი, ჯამლეთ, სადაზღვევო საქმე, სახელმძღვანელო, თბ, 2012,

3 Meixner/Steinbeck, Allgemeines Versicherungsvertragsrecht, 2. Aufl., C.H. Beck, Münch., 2011, S.3

4 კაკაშვილი, ნატო/ შათირიშვილი, ჯამლეთ, სადაზღვევო საქმე, სახელმძღვანელო, თბ, 2012,

5 Meixner/Steinbeck, Allgemeines Versicherungsvertragsrecht, 2. Aufl., C.H. Beck, Münch., 2011

ვნება. სადაზღვევო ხელშეკრულების ფუნქციები განაპირობებენ მათი შემუშავებისას განსაკუთრებული ანალიზების წარმოების აუცილებლობას, რომელიც წარმოშობს დამატებით საინფორმაციო ვალდებულებებს როგორც მზღვეველის, ასევე დამზღვევისა და დაზღვეულის მხრიდან. უმთავრესი პრობლემა, რომელიც სადაზღვევო ურთიერთობათა წინაშე დგას, ესაა ინფორმაციის ასიმეტრიულობისა და moral hazard-ის პრობლემა, რაც სწორედ ინფორმაციულ ვალდებულებათა კეთილსინდისიერი შესრულებით უნდა გადაწყდეს.

კვლევის მეთოდები. ნაშრომის შესრულებისას საკვლევი პრობლემის სირთულისა და მისი დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, გამოყენებულ იქნა კვლევის სისტემური, ისტორიული და ლოგიკური განზოგადების მეთოდები. ასევე გამოყენებულია მეცნიერული აბსტრაქციის, ანალიზისა და სინთეზის მეთოდები.

დასკვნა. სადაზღვევო ურთიერთობათა საჭიროება პრაქტიკულად ყველა სფეროში განაპირობა სადაზღვევო ხელშეკრულებათა სახეების მრავალფეროვნება. სადაზღვევო ხელშეკრულების ფუნქციები განაპირობებენ მათი შემუშავებისას განსაკუთრებული ანალიზების წარმოების აუცილებლობას, რომელიც წარმოშობს დამატებით საინფორმაციო ვალდებულებებს როგორც მზღვეველის, ასევე დამზღვევისა და დაზღვეულის მხრიდან. უმთავრესი პრობლემა, რომელიც სადაზღვევო ურთიერთობათა წინაშე დგას, ესაა ინფორმაციის ასიმეტრიულობისა და moral hazard-ის პრობლემა, რაც სწორედ ინფორმაციულ ვალდებულებათა კეთილსინდისიერი შესრულებით უნდა გადაწყდეს.

ლიტერატურის მიმოხილვა: სტატიის დამუშავებისას ავტორის მიერ გამოყენებულ იქნა: საქართველოს კანონი დაზღვევის შესახებ, თბ., 1997; შათირიშვილი ჯ. კაკაშვილი ნ. სადაზღვევო საქმე თბ., 2012 <http://insurance.gov.ge/>, Meixner/Steinbeck, Allgemeines Versicherungsvertragsrecht, 2. Aufl., C.H. Beck, Münch., 2011 განსაკუთრებით კი შათირიშვილი ჯ. კაკაშვილი ნ. სადაზღვევო საქმე თბ., 2012 სადაც ავტორები დანვრილებით განიხილავენ სადაზღვევო ხელშეკრულებისარსს, პრინციპებსა და ფუნქციებს.

ნათო კაკაშვილი,
თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი
ასისტენტ პროფესორი
ნათუნა ბარბაკაძე,
თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი
ასოცირებული პროფესორი

გამოყენებული ლიტერატურის სია:

1. კაკაშვილი ნ. შათირიშვილი. ჯ. სადაზღვევო საქმე, სახელმძღვანელო, თბ., 2012;
2. კაკაშვილი ნ. აქტუარული ანგარიშსწორება საზღვარგარეთის ქვეყნებში, ჟურნალი ბიზნესი და კანონმდებლობა, თბ. 2010, #21;
3. საქართველოს კანონი დაზღვევის შესახებ, თბ., 2013;
4. Übelmesser, Silke, Finanzwissenschaft, Vorlesungskurs an der Friedrich Schiller Universität Jena, 2013;
5. Meixner/Steinbeck, Allgemeines Versicherungsvertragsrecht, 2. Aufl., C.H. Beck, Münch., 2011.

THE PRINCIPLES AND TYPES OF THE INSURANCE CONTRACT

NATO Kakashvili, TSU Faculty of Economics and Business, assistant professor
Khatuna Barbakadze, TSU Faculty of Economics and Business, Associate Professor

RESUME

Relevance. Insurance, as the economic and financial institutions, is a complex system. The insurance contract is very important in insurance activities, which includes a close cooperation economists, lawyers and other experts in the field. Actually insured by the insurance company paid insurance premiums as a result of the accumulation of risk caused by the occurrence of damages. Insurance Relations Central to the concept of the probability of the risk. In fact, the entire insurance system, its functionality, success and failure depends on how properly be counted correctly and in accordance with the probability of the risk premium will be established. It is virtually impossible for a particular individual or object separately determine the exact probability of the occurrence of certain events. In order to determine the likelihood of the need to share the same or similar risk characteristics or similar social, economic, environmental, or other characteristics of the subjects or objects or living in a similar environment to talk. This raises a very important part of the insurance policy statistical buneba. ekonomikur statistics on the insurance sector in the case of a full-fledged operation.

The object of the insurance contract, which is effective and economically powerful insurance for establishing relations.

The purpose of the insurance contract for the study of the problems and ways of improving them.

Research methods. The complexity of the problem in the performance of research and practical significance of the research have been used in a systematic, historical and logical generalization methods. Also used in scientific abstraction, analysis and synthesis methods.

Conclusion. The findings from the survey and the results will contribute to improved efficiency and eliminate the problems in the insurance agreement.

Keywords: insurance; The insurer, the insurer; The insurance contract; Functions of the insurance contract; Types of insurance contract.